ବିଧାନସଭାର ସ୍ୱାଧିକାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଓ ସାମ୍ବିଧାନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା

ନିକଟ ଅତୀତରେ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନସଭା ଓ ଏହାର ସଭ୍ୟମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଧିକାର ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ରାଜ୍ୟର ଗଣମାଧ୍ୟମ ଓ ବୁଦ୍ଧିଜୀବି ମହଲରେ ତୁମୁଳ ବାଦାନୁବାଦ ଘଟିଯାଇଛି ଏବଂ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଏବେବି ଚାଲୁ ରହିଛି । ଏହା ଏକ ନୂଆ ଘଟଣା ନୁହେଁ । ସ୍ୱାଧିନୋତ୍ତର କାଳରେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ସଂସଦ ଓ ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟ ବିଧାନସଭାର ସ୍ୱାଧିକାର ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ବିଧାୟିକା ସମେତ ଉଚ୍ଚ ଓ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟ, ଗଣମାଧ୍ୟମ, ରାଜନୈତିକ ଏବଂ ବୌଦ୍ଧିକ ମହଲରେ ଏତାଦୃଶ ବିତର୍କ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇଛି । ସୁତରାଂ ପୁଣିଥରେ ସ୍ୱାଧିକାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ଆମେ ନିଜ ନିଜର ଅବଧାରଣାକୁ ଯାଞ୍ଚ କରିନେବାର ଆଉ ଏକ ଅବକାଶ ଆସିଛି ।

ସ୍ୱାଧିକାରର ଉତ୍ପତ୍ତି

ଆମ ଦେଶର ସଂବିଧାନ, ପ୍ରଶାସନ ଓ ବିଚାରବ୍ୟବସ୍ଥା ଭଳି ସ୍ୱାଧିକାର ବା **Privilege**ର ପରମ୍ପରାର ମୂଳ ଉତ୍ସ ଇଂଲଣ୍ଡ । ୧୬୪୨ ମସିହାରେ ହାଉସ୍ ଅଫ୍ କମନ୍ସରେ ଆଲୋଚନା ଚାଲୁଥିବା ବେଳେ ରାଜା ପ୍ରଥମ ଚାର୍ଲସ୍ ନିଜର ସେନାବାହିନୀ ଗହଣରେ ୫ ଜଣ ବିଦ୍ରୋହୀ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜବରଦସ୍ତ ପଶିଯାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଗୃହରେ ସଭାପତିତ୍ୱ କରୁଥିବା ବାଚସ୍ପତି ରାଜାଙ୍କ ଏତାଦୃଶ ଅନୁପ୍ରବେଶ ଗୃହର ସ୍ୱାଧିକାର ଭଙ୍ଗ (**Breach of Privilege**) ବୋଲି ଅଭିହିତ କରିଥିଲେ । ଏହି ଘଟଣା ଇଂଲଣ୍ଡରେ ସେତେବେଳେ ଚାଲୁଥିବା ରାଜତନ୍ତ୍ରବିରୋଧି ଗୃହଯୁଦ୍ଧକୁ ତେଜାଇ ଦେଇଥିଲା । ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ ୧୬୮୯ରେ ଗୃହୀତ ଅଧିକାର ସନନ୍ଦ (**Bill of Rights**)ରେ ଘୋଷଣା କରାଯାଇଥିଲା ଯେ, ପ୍ରତିନିଧିସଭା ଭିତରେ ଜଣେ ସଭ୍ୟଙ୍କର ମୁକ୍ତ ଓ ସ୍ୱାଧିନ ମତପ୍ରକାଶକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସଂକୁଚିତ କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ସେହି ସମୟଠାରୁ ପ୍ରତିନିଧି ସଭା ଓ ଏହାର ସଭ୍ୟମାନଙ୍କର 'ସ୍ୱାଧିକାର'ର ଧାରଣା ଇଂଲଣ୍ଡ ସମେତ ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ଏକ ଲମ୍ବା ବିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରକ୍ରିୟା ମଧ୍ୟରେ ଗତି କରି ଆସିଛି ।

ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନ କ'ଣ କହୁଛି ?

ବ୍ରିଟିଶ୍ ସମ୍ବିଧାନର ଅନୁକରଣରେ ରଚିତ ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନର ଧାରା ୧୦୫ ଏବଂ ୧୯୪ ରେ ଯଥାକ୍ରମେ ସଂସଦ ଓ ବିଧାନସଭା ତଥା ସେମାନଙ୍କର ସଭ୍ୟମାନଙ୍କର କ୍ଷମତା ଓ ସ୍ୱାଧିକାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଶଦ୍ ଅବତାରଣା କରାଯାଇଛି । ପ୍ରତି ଧାରାର ୪ଟି ଉପଧାରା ରହିଛି । ପ୍ରଥମ ଉପଧାରାରେ ପ୍ରତି ସଭ୍ୟଙ୍କର ମତ ପ୍ରକାଶର ସ୍ୱାଧିନତାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇଥିବା ବେଳେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଉପଧାରାରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ, ଗୃହମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ସଭ୍ୟଙ୍କର କୌଣସି ମତପ୍ରକାଶ ବା ଭୋଟ୍‌ଦାନ ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ କୌଣସି ଅଦାଲତରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ତୃତୀୟ ଉପଧାରାରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ, ସଭ୍ୟମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷମତା ଓ ସ୍ୱାଧିକାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସଂସଦ ବା ବିଧାନସଭା ନିଜେ ବିଧିବଦ୍ଧଭାବେ ଆଇନ୍ ପ୍ରଣୟନ କରିବେ । ଚତୁର୍ଥ ଉପଧାରାରେ ସାମ୍ବିଧାନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅନୁଯାୟୀ ଗୃହର ଆଲୋଚନା ଓ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିବା ଅଣସଭ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ ଭଳି କ୍ଷମତା ଓ ସ୍ୱାଧିକାର ରହିବ ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି । ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଯେ ସମ୍ବିଧାନ ଅନୁଯାୟୀ କେବଳ ଗୃହମଧ୍ୟରେ ହିଁ ନିଜ ଇଚ୍ଛାଅନୁଯାୟୀ ମତପ୍ରକାଶ ଓ ଭୋଟ ପ୍ରଦାନ ପାଇଁ (**Anything said or any vote given in the legislature**) ଜଣେ ସାଂସଦ ବା ବିଧାୟକଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଦାଲତରେ ଅଭିଯୋଗ ଅଣାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସଂସଦ ବା ବିଧାନସଭା ବାହାରେ ତାଙ୍କର ମତପ୍ରକାଶ ବା ଆଚରଣ ପାଇଁ ସେ ଏହି ସ୍ୱାଧିକାର ଉପଭୋଗ କରିପାରିବେ ବୋଲି ସମ୍ବିଧାନ କହୁନାହିଁ । ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ସଂସଦ ବା ବିଧାନସଭା ବାହାରେ ସେ ଯଦି କୌଣସି ନାଗରିକର ମାନହାନି କଲାଭଳି କଥା କୁହନ୍ତି ବା ଆଚରଣ କରନ୍ତି, ତେବେ ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଫୌଜଦାରୀ ଅଦାଲତରେ ମୋକଦ୍ଦମା କରାଯାଇ ପାରିବ ଏବଂ ତାଙ୍କଠାରୁ କ୍ଷତିପୂରଣ ଦାବୀ କରାଯାଇପାରିବ । ସମ୍ବିଧାନ କାର୍ଯ୍ୟକାରିତାର ସମୀକ୍ଷାକାରୀ ଜାତୀୟ କମିଶନ (**National Commission to Review the Working of the Constitution**) ମାର୍ଚ୍ଚ ୩୧, ୨୦୦୨ରେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କୁ ଦେଇଥିବା ତାଙ୍କ ରିପୋର୍ଟରେ ଏହି ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି (ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ- **A Consultation Paper on Immunity of Legislators: What do the Words "In respect of anything said or any vote given by him" in Article 105(2) signify ?**)

'ସ୍ୱାଧିକାର'ର ଦୁରୁପଯୋଗ

ରାଜତନ୍ତ୍ରର ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରିତାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାକୁ ଯାଇ ଦିନେ ଗଢ଼ିଉଠିଥିବା ସ୍ୱାଧିକାରର ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ପରମ୍ପରା କାଳକ୍ରମେ ଏହାର ଆଦିଭୂମି ଇଂଲଣ୍ଡ ସମେତ ଭାରତ ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶରେ ବିଭିନ୍ନ ଦୁର୍ନୀତିଗ୍ରସ୍ତ ଲୋକପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କ ହାତରେ ସେମାନଙ୍କ ନ୍ୟସ୍ତସ୍ୱାର୍ଥ ହାସଲର ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ହତିଆରରେ ପରିଣତ ହୋଇପଡ଼ିଲା । 'ପଣ୍ଡିତ ପୁଅ ମାଙ୍କଡ ମାରିଲେ ଦୋଷ ନାହିଁ' ନ୍ୟାୟରେ ସେମାନେ 'ସ୍ୱାଧିକାର' ଆଳ ଦେଖାଇ ଗୃହ

ଭିତରେ ବା ବାହାରେ ନିଜର ଦାୟିତ୍ୱହୀନ ଓ ବେଆଇନ୍ ମନ୍ତବ୍ୟ ଓ ଆଚରଣ ସପକ୍ଷରେ ଅଦାଲତ, ଗଣମାଧ୍ୟମ ଓ ପ୍ରଶାସନ ନିକଟରୁ ନିରଙ୍କୁଶ ନିରାପତ୍ତା ଦାବୀକଲେ । ଏହି ଅଶୁଭ ପ୍ରବଣତାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସ୍ୱରୂପ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ଉଭୟ ସଂସଦ ଓ ନ୍ୟାୟାଳୟ 'ସ୍ୱାଧିକାର'ର ସଂଜ୍ଞା ଓ ବ୍ୟାଖ୍ୟାକୁ ସଂଶୋଧନ କରିଚାଲିଛନ୍ତି । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ୱରୂପ, 'କର୍ଣ୍ଣାଟକ ବନାମ ଭାରତ ସରକାର' ସୁପ୍ରିମ୍ କୋର୍ଟ କେଶ ନଂ ୬୦୮, ୧୯୭୭ (୪)ର ରାୟରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ଯେ, **"Our Constitution vests only legislative power in Parliament as well as in the State Legislature. A House of Parliament or State Legislature cannot try any one or any case directly, as a Court of Justice can. ...... For example, the jurisdiction to try a criminal offence, such as murder, committed even within a House vests in ordinary criminal courts and not in a House of Parliament or in a State Legislature."** ଅର୍ଥାତ୍ ସଂସଦ ବା ବିଧାନସଭାର ମୂଳ କାମ ହେଉଛି ଆଇନ୍ ତିଆରି କରିବା, ଅଦାଲତ ଭଳି କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା କେଶ୍‌ର ବିଚାର କରିବା ନୁହେଁ । ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ସଂସଦ ବା ବଧାନସଭା ଭିତରେ ଯଦି ଏକ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ଘଟେ, ତେବେ ଏହାର ବିଚାର ହେବ ସାଧାରଣ ଅଦାଲତରେ, ସଂସଦ ବା ବିଧାନ ସଭାରେ ନୁହେଁ । ପୁଣି ନିକଟ ଅତୀତରଏକ ଜଣାଶୁଣା କେଶ୍ ପି.ଭି.ନରସିଂହ ରାଓ ବନାମ ରାଷ୍ଟ୍ର, ସୁପ୍ରିମ୍ କୋର୍ଟ କେଶ୍ ନଂ ୨୧୨୦, ୧୯୯୮ ରେ ଏକ ପାଞ୍ଚଜଣିଆ ବେଞ୍ଚ ଶୁଣାଣି କରି ରାୟ ଦେଇଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ନରସିଂହ ରାଓ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଥିବାବେଳେ ତାଙ୍କ ସରକାରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆଗତ ଏକ ଅନାସ୍ଥା ପ୍ରସ୍ତାବ ବିପକ୍ଷରେ ଭୋଟ୍ ଦେବା ପାଇଁ କେତେଜଣ ଲୋକସଭା ସଭ୍ୟଙ୍କୁ ସେ ଲାଞ୍ଚ ଦେଇଥିବାର ସପ୍ରମାଣ ଅଭିଯୋଗ ହୋଇଥିଲା । ଅଭିଯୁକ୍ତଙ୍କ ତରଫରୁ ଯୁକ୍ତି ଦର୍ଶାଯାଇଥିଲା ଯେ, ସଂପୃକ୍ତ ଆସାମୀମାନେ ସାଂସଦ ହୋଇଥିବାରୁ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଧିକାର ଥିବାରୁ, ଆଗତ ଅଭିଯୋଗର ବିଚାର ଅଦାଲତ କରିପାରିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ନ୍ୟାୟମୂର୍ତ୍ତିମାନେ ଦଣ୍ଡବିଧାନର ସ୍ୱରୂପ ଓ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଉପରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ମତପୋଷଣ କରିଥିଲେହେଁ, ଲୋକସଭାର ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କର ଲାଞ୍ଚ କାରବାର କେବଳ ଯେ ଗୃହର ସ୍ୱାଧିକାର ଭଙ୍ଗ କରିଛି ତାହା ନୁହେଁ, ସେମାନଙ୍କର ଏହି କୁକାର୍ଯ୍ୟ ଦୁର୍ନୀତି ନିବାରଣ ଆଇନ୍ ଅନୁଯାୟୀ ଦଣ୍ଡନୀୟ ବୋଲି ସହମତି ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ।

ସମ୍ବିଧାନର ଧାରା ୧୦୫ ଓ ୧୯୪ର ସଂଶୋଧନ ଆବଶ୍ୟକ

ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ 'ସମ୍ବିଧାନ କାର୍ଯ୍ୟକାରିତାର ସମୀକ୍ଷାକାରୀ ଜାତୀୟ କମିଶନ୍-୨୦୦୨' ଏହି କେଶ୍ ଉପରେ ନିଜର ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେବାକୁ ଯାଇ କହିଛନ୍ତି ଯେ, **"The Commission recommends that article 105(2) may be amended to clarify that the immunity enjoyed by members of Parliament under parliamentary privileges does not cover corrupt acts committed by them in connection with their duties in the house or otherwise. Corrupt acts would include accepting money or any other valuable consideration to speak and/or vote in a particular manner. For such acts they would be liable for action under the ordinay law of the land. .... Article 194 (2) may also be similarly amended in relation to the Members of State Legislature." (Chapter-5 Parliament and State Legislatures)** ଅର୍ଥାତ୍ ସମ୍ବିଧାନର ଧାରା ୧୦୫ ଓ ୧୯୪କୁ ସଂଶୋଧନ କରି ସ୍ୱାଧିକାର ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ କରିବାକୁ ପଡିବ, ଯାହା ଫଳରେ ସ୍ୱାଧିକାର ଆଳରେ ସାଂସଦ ବା ବିଧାୟକ ମାନଙ୍କର କୌଣସି ଦୁର୍ନୀତିମୂଳକ ଆଚରଣକୁ ଘଣ୍ଟ ଘୋଡ଼ାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଏବଂ ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ସେମାନଙ୍କର ଏତାଦୃଶ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦେଶର ସାଧାରଣ ନ୍ୟାୟାଳୟରେ ବିଚାର କରାଯାଇ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆଇନ୍‌ଅନୁଯାୟୀ ଦଣ୍ଡବିଧାନ କରାଯିବ ।

ଓଡିଶାର ସାଂପ୍ରତିକ ପରିପ୍ରେକ୍ଷିରେ

ଉପରୋକ୍ତ ଅବତାରଣାରୁ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ସୂଚିତ ହେଉଛି ଯେ,

(୧) ବିଧାନସଭା ବାହାରେ ଘଟିଥିବା ଘଟଣାକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ସ୍ୱାଧିକାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଇବା ଏକ ଅସାମ୍ବିଧାନିକ ପ୍ରୟାସ ।

(୨) ତଥାକଥିତ ଘଟଣା ବା ଦୁର୍ଘଟଣାର ତଦନ୍ତ ଭାର ଦେଶ ବା ରାଜ୍ୟର ସ୍ୱୀକୃତ ଅନୁସନ୍ଧାନକାରୀ ସଂସ୍ଥାକୁ ଦିଆଯାଉ ।

(୩) ତଦନ୍ତ ଶେଷ ନହେବା ଯାଏ କାହା ବିରୁଦ୍ଧରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ କରାନଯାଉ ।

(୪) ବିଧାୟକ ଓ ଅଣବିଧାୟକ ନିର୍ବିଶେଷରେ ତଦନ୍ତରେ ଦୋଷାସାବ୍ୟସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରଚଳିତ ସାଧାରଣ ଆଇନ୍ ଅନୁଯାୟୀ ଦଣ୍ଡବିଧାନ କରାଯାଉ ।

(୫) ବିଧାୟକ ମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧିକାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଦିଆଯାଉ ।

Chitta Ranjan Behera, 4A Jubilee Tower, Choudhury Bazar, Cuttack-9

Telephone: 0671-2623518, Email: chittabehera@rediffmail.com